

مفاهیم و دلایل چینش رنگ ها در معماری خانه های قاجار شیراز

لیلا ابراهیم زاده^۱، کاظم مندگاری^۲^۱دانشگاه یزد، L.ebrahimzadeh@stu.yazd.ac.ir^۲دانشگاه یزد، mondegari@yazd.ac.ir

چکیده

تئوگیمبل در کتابش به نام شکل، صوت، رنگ و شفا می گوید: «در آغاز ظلمات مقدسی حکمفرما بود و از این ظلمات، نور سر برآورد. نور و تاریکی، رقص آفرینش را به پایکوبی برخاستند و بدین گونه رنگهای طیف متولد گردیدند.» سوال مهمی که در ذهن هر شخصی در هنگام دیدن رنگ های مورد استفاده در ارسی خانه ها یا سایر فضاها نقش می بندد این است که آیا در انتخاب این رنگ ها هدفی وجود داشته است. حال سؤال این است که معمار آن زمان که در طراحی و به کارگیری عناصر و نقوش و اصول آن گونه مفاهیم اعتقادی و انسانی را به کار گرفته است، آیا می توانسته در به کارگیری این همه رنگ و نقش حاصل از آن که بی شک بدون رنگ ها قابلیت خلق شدن و تصویر شدن را ندارند، دلایلی نداشته باشد؟ به منظور پاسخگویی به این سوالات به بررسی رنگ و مفاهیم مرتبط با آن می پردازیم و همچنین به بررسی ارتباط رنگ مورد استفاده در فضا و کیفیت فضایی که بوجود آورده است می پردازیم.

پس از بیان مساله و بررسی نقش رنگ در طراحی فضا به بررسی اهداف و روش های استفاده رنگ خواهیم پرداخت که از مهم ترین اهدافی که در بررسی رنگ در این فضاها می توان به آن اشاره کرد ایجاد نشاط، سرزندگی، حس پویایی، القای حس معنوی و... می باشد.

واژه های کلیدی

شیراز، نقش رنگ، خانه، قاجار، معماری

مقدمه

در طراحی و ساخت هر مجموعه معماری از یک یا چند اصل برای ترکیب اجزا و عناصر استفاده می کنند که بازشناسی این اصول در جهت فهم بهتر اهداف طراحی هر اثر لازم می باشد. خانه یکی از مباحث مهم در معماری ایران می باشد. گنجاندن طبیعت در دل معماری خانه های سنتی ایران و نیز کیفیت فضایی تکامل روح و اندیشه و استفاده از رنگ های فرح بخش باعث متمایز شدن آن با معماری مسکونی جهان و نیز معماری امروزی کشورمان ایران شده است. رنگ قسمتی از خود آگاه، نیم خود آگاه و نا خود آگاه ما است و ما با دریافت رنگ در رفتارمان از خود واکنش نشان می دهیم و این

واکنش ها فقط روانی و ادراکی نیستند بلکه ممکن است جنبه فیزیولوژیک هم داشته باشند، از این رو رنگ در کامل ترین تعریف یک پدیده سایکوفیزیولوژیک است که در مغز و روان ما ایجاد می شود و خارج از ذهن ما رنگ مفهومی نخواهد داشت [۱]. رنگ ها زبان احساس ما هستند و می توانند زندگی شهری را سرزنده کنند. رنگ به عنوان یکی از مهمترین عناصر بصری می تواند نمودی فعالی و تاثیرگذار در منظر عمومی یک شهر داشته باشد. رنگ برخلاف فرم، حجم، نما و کف سازی در لایه ای پنهان است که ما بطور ناخودآگاه از آن تاثیر می گیریم [۲]. حضور رنگ را می توان در اغلب بناهای قدیمی شهر های سنتی در بناهای مذهبی، مسکونی، عمومی، سردرها، حیاط، تالارها، گنبدها و تقریباً در همه جا ملاحظه کرد. رنگ عنصر جدایی ناپذیر در زندگی انسان و سکونتگاه های شهری بوده است.

رنگ در معماری ایرانی اغلب با نقش همراه است. رنگ و نقش توسط کاشی و رنگ آمیزی روی گچ و گاه شیشه های رنگی به بنا وارد می شود. از رنگ برای فضا سازی در خانه ها استفاده می شود، در زمان قاجار نیز از رنگ های مختلفی در فضاهای متفاوت استفاده کرده اند. رنگ های سازنده نمای آثار معماری اسلامی ایران را آبی، خاکی، سفید، زرد طلایی، سبز قهوه ای، اخرا مشکی تشکیل می دهند، از میان این رنگ ها آبی از همه شاخص تر می باشد.

رنگ در معماری ایرانی

از آغاز دوره تیموری تا شکوفایی هنر در عهد صفویه از رنگ های معدنی برای انواع لعاب های قلیایی، سربی، لعاب مینایی قلع و بسیاری از ترکیبات رنگی دیگر برای کاشی سازی و بویژه نقاشی بر روی گچ کاری از نقوش گل و برگ، انواع ترنج اندازها و بخصوص صورت نگاره های گوناگون با رنگ های به اصطلاح پخته به نام جوهرها و همچنین برای قالی بافی و نساجی و قلمکاری و... استفاده فراوان شده است. در دوره زندیه از انواع رنگ های معدنی در نقاشی بناها بخصوص در اتاق ها و تالارهای ارگ کریمخان و موزه پارس و همچنین در نقوش رنگین ساروج بُری برای حمام ها استفاده فراوان شده است. در دوره قاجاریه انواع نقاشی های تزئینی به شکل گل و گیاه و یه تصویر سازی روی اندودهای سیم کاهگل، گچ کاری، دیوار نگاره ها و قاب سازی ها در سقف و نقاشی بر سطح زیر و رو آینه و گچبری و بسیاری دیگر به شکل های مختلف به وجود آمد.